

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פלמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות ה היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

וורט | איך מוכח מ"בית משתה היין" שכל הסעודה על שם המשתה

הנה, המצודות דוד ביחזקאל שם כתב עוד כמה מילים: רז"ל אמרו מן המותר לישראל, וכאומר מן הראוי לסעודת ישראל כי הסעודה נקראת על שם המשקה, וכן אל המשתה [אשר עשתה אסתר] וגו' (אסתר ה').

וצריך להבין איך כוונתו להוכיח מן המשתה אשר עשתה אסתר שהסעודה ע"ש המשקה, וכי לא יתכן לפרש שהזמינה אותם אסתר למשתה ממש.

אך באמת מקור דברי המצודות כאן הוא מדברי רש"י בשיר השירים על הפסוק "כי טובים דודיך מיין" שפירש "כי טובים - לי - דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה, ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין, כענין שנאמר באסתר 'אל בית משתה היין' ובישעי 'בשיר לא ישתו יין' 'והיה כנור ונבל וחליל ותוף ויין משתיהם'. עכ"ל.

והנה מה שהוכיח רש"י מפסוקי ישעיהו מובן היטב ששם ניכר שהיין משמש כחלק מן השירים והעינוג. אבל תמוה מה הוכיח מלשון "כ במגילת אסתר 'בית משתה היין', מדוע אי אפשר לפרש שם על משתה יין ממש ומה ההכרח משם שכל סעודת עונג ושמחה על שם היין.

עוד יש לדקדק מדוע הוכיח רש"י מלשון הפסוק "בית משתה היין" ולא מהפסוקים הקודמים במגילת אסתר שהזמינה אסתר את אחשוורוש והמן למשתה היין.

עוד תמוה למה הוצרך רש"י לזה בשיר השירים שם ולא פירש כפשוטו 'טובים דודיך מיין ממש'. [בשלמא ביחזקאל היה צריך לפרש איך ילפינן דין "משקה ישראל" גם על קרבנות שאינן נסכים, כמו שביארנו, אבל בשיר השירים למה לא פירש כפשוטו "טובים מיין"].

ונראה דהיה קשה לרש"י דאין דרך אשה להתענג כ"כ ביין עד שאומרת "טובים דודיך מיין", ולזה תירץ דין לאו דוקא אלא כל סעודת עונג ושמחה נקראת ע"ש היין. ועל זה הביא רש"י הוכחה מאסתר שהיה בארמון מלכותה 'בית משתה היין' - וכי למה יהיה בארמון המלכה 'בית משתה יין' הרי אין זה דרך נשים, ומוכח מכאן דלשון 'משתה יין' אינו דוקא בשתיית יין אלא כל סעודת עונג ושמחה נקרא על שם היין.

ולכן לא הוכיח רש"י מהפסוקים במגילה דלעיל שהזמינה אסתר את אחשוורוש למשתה היין, דזה אפשר כפשוטו שהזמינה את המלך

דקדוק | מדוע נקט רש"י "נסכים" בדין משקה ישראל

בדף שלנו דורשים חז"ל מלשון הכתוב "משקה ישראל" שצריכים הקרבנות להיות מן המותר לישראל, ופירש רש"י "משקה ישראל - פסוק הוא ביחזקאל בקרבנות, מן המותר - למשקה ישראל יביאו נסכים ולא מן האסור".

והנה דין זה של משקה ישראל הוא בכל הקרבנות ולא רק בנסכים, כמבואר בסוגיינתנו, מדוע אם כן נקט רש"י "יביאו נסכים"? מפני שבא לבאר לשון הכתוב "משקה ישראל" שהנסכים צריכים להיות ממה שמותר להשקות ישראל, וכנראה סבירא ליה שלומדים בנין אב מנסכים לכל הקרבנות.

עוד יתכן שרש"י סובר שיש בפסוק שם היקש לכל הקרבנות הנזכרים בהמשך הפסוק "למנחה ולעולה ולשלמים", וזהו מה שכתב רש"י בתחילת דבריו "פסוק הוא ביחזקאל בקרבנות", דהיינו ש"משקה ישראל" נכתב בתוך פסוק העוסק בכלל הקרבנות ולכן נלמד מנסכים לכל הקרבנות.

התבוננות | מדוע דוקא בעניין זה מתוארת הסעודה כ"משקה"

אמנם, בספר יחזקאל פירש רש"י ש"משקה ישראל" אינו דוקא על נסכים אלא גם על הקרבנות, כי "משקה" אינו דוקא על השתיה אלא על כל הסעודה "משקה ישראל" - מן המותר לישראל כל קרבנותיהם יהיו משקה הראוי לישראל. כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה כלומר האכילה עם השתייה תהא מן המותר לישראל".

וצריך עיון מדוע דוקא כאן לגבי דין "משקה ישראל" נקט הכתוב לשון "משקה" ולא לשון "אכילה" או "סעודה" כבשאר מקומות.

בקטעים הבאים אציע את מחשבותי לבאר העניין.

ישראל" אינו תנאי בעלמא בכשרות הקרבן, אלא הוא ממהות צורת הקרבן שיביא לה' ממאכלו המשובח, שהיה עומד לעלות על סעודת המשתה והתענוג שלו.

כעת יש לנו הבנה חדשה ב"תענית הראב"ד" למעט מתענוגו באמצע סעודתו, וכי הוא בא לייסר עצמו, הרי אם כן יותר היה לו להתגלגל גלגולי שלג וכו', אבל הראב"ד אמר "בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול ממנו יניח לכבוד הבורא מתאוותו ואל יאכל כדי תאוותו". שהרי כך היא צורת הקרבת קרבנות שנוטל מתוך מאכלו הראוי ל"משקה" - סעודת עונג ומשתה, ומניח לכבוד בוראו.

מהדף ליומי | ימי השובבי"ם להתמקד בעינוג הנשמה

והנה כידוע בימי השובבי"ם יש עבודה גדולה למעט בתענוגים, ואין זה בשביל לייסר את האדם אלא משום שה"תענוג" הוא נקודת החיבור הגדולה, וכאשר אדם מתענג מתאוות הגוף הוא מתחבר אל הגוף, אבל כאשר הוא מתענג מן הנשמה הוא מתחבר אל הנשמה.

וזהו ממש עבודת הקרבנות כמו שנתבאר, לקחת את סעודת התענוג "משקה ישראל" ולתת מהם לגבוה.

למדנות | מדוע אין חסרון של 'מחוסר זמן בו ביום' במשקה ישראל

והנה, בסוגיא שלנו מבואר שאיסור "משקה ישראל" אינו שייך כאשר הוא "מחוסר זמן לבו ביום", שבאותו היום הוא יהיה מותר. וצריך להבין, וכי בגלל שאין כאן חסרון זמן נתיר את האיסור לגבוה. וכי יעלה על הדעת להתיר גם האיסור חדש להדיוט בגלל שאינו מחוסר זמן עד הקרבת העומר?

וכתב רבינו קהילות יעקב (מנחות ג) דמוכח מכאן דהא דאמרינן שהאיסור להדיוט אסור לגבוה לא אמרוהו חז"ל בתורת סימן לציין לנו שדבר האסור להדיוט אסרתו תורה גם לגבוה, אלא טעמא הוא דמה שאינו ממשקה ישראל זהו סיבה שמחמתו פסול לגבוה. הפסול לגבוה הוא מסתעף מחמת זה שאסור להדיוט. ועניינו הוא לפי שנתניה גרועה היא כשנותן מה שאינו ראוי לעצמו והוי כנותן את הפסולת והגרוע שבידו, ולפ"ז אין הפסול מחמת שהוא דבר האסור להדיוט אלא מחמת שהוא דבר שאינו ראוי לו להדיוט. ועפ"ז יש לבאר הא דאין מחוסר זמן לבו ביום מסלק פסול דממשקה ישראל דכיון דאמרינן דאין מחוסר זמן לבו ביום רואין אנו כאילו כבר הגיע מה שעתידי להיות א"כ נהי דודאי האיסור להדיוט לא הותר כל זמן שלא קרב העומר ואינו עדיין מותר להדיוט מ"מ כבר נקרא ראוי להדיוט כיון שבו ביום יהא מותר לו שלו, והרי זה נקרא כבר כנתניה מן היפה שלו. עכ"ל.

והמן להשקותם יין ממש כדרך הגברים, אבל הוכחתו מהמבואר במגילה שישבו ב'בית משתה היין' וזה לא יתכן שיהיה בבית המלכה "בית משתה יין" אם הכוונה כפשוטו לשתיית יין.

מקור | מניין לרש"י שמשלוח מנות דווקא ממעדנים

והנה, דעת רש"י (מגילה ז, א) שמשלוח מנות צריך להיות מב' מיני "מעדנים". וצריך עיון מנא ליה דין זה שלא סגי בב' מיני מאכלים בעלמא (כמו לחם פשוט וכדומה).

ואולי מקורו ממה שיש דין שיהיה פורים "יום משתה" והרי פירש רש"י בשיר השירים ש"משתה" הוא שם "סעודת עונג" ולכן בעינין שמשלוח המנות (שעיקרו לצורך המשתה) יתקיים במיני מעדנים לתענוג ולא לשובע.

והנה, הגמרא שם מספרת שאביי הגיע בפורים לבית מרי בר מר והיה אז שבע, ובכל זאת כאשר הגישו לו שישים מנות אכל את כולם ועוד יכול היה לאכול את הצלחת הריקה, מפני ש"רווחא לבסימא שכיח" - יש מקום למאכל מתוק גם כאשר הוא שבע.

והמהרש"א שם כתב די"ל 'בדרך בדיחותא' שהיו הצלחות עשויות מבלילות צוקר והיה אפשר לאכלם, [פשוטות לשונו משמע שהמהרש"א מפרש זאת בדרך בדיחותא, וצ"ע למה יפרש בדרך בדיחותא, ואולי המהרש"א כתב זאת בפורים וכשם שכתב לעיל שאביי דיבר בדרך בדיחותא כך גם הוא פירש בדרך בדיחותא. או י"ל דהלשון מגומגם קצת וכוונתו שאביי אמר זאת בדרך בדיחותא על אשר היו הצלחות עשויות מצוקר וכו'], ולכן אמר אביי שהיה יכול לאכול הצלחת בגודל תאבונו.

ונראה דלא דבר ריק הוא שהיו הצלחות מצוקר [או דבש נקרא כבזמנא], שהרי כל המאכלים שם היו מתוקים, כדאמר אביי, וכנראה זהו עניינו של יום שיהיה 'בסימ' לשון מתיקות ותענוגים, כי אין המצוה היא 'סעודה' כמו בשאר ימים טובים אלא 'משתה' היינו סעודת תענוג, כמוש"כ רש"י שהמשלוח מנות צריך להיות 'מעדנים', ולכן המאכלים כולם מתיקות ותענוג, עד אשר אפילו הצלחות היו עשויות מצוקר ודבש מתוק. ואולי זהו המקור ששולחים במשלוחי מנות ממתקים ומעדנים ולא מנות סעודה. וקיצרתי.

העמקה | מהות דין "משקה ישראל" לתת מהעונג שלו לגבוה

לפי זה נבוא לבאר מדוע דווקא בדין "משקה ישראל" נקראת הסעודה והאכילה בלשון "משקה", שהרי כבר נתבאר שלשון "משקה" ו"משתה" קאי על סעודת עונג דווקא, ואם כן מתבאר מזה ש"משקה

אין בזה שום חסרון, רק כאשר להיפך הוא בא להאכיל את המזבח ממאכלות שבלאו הכי אינם מותרים לו, בזה חסר בכל עיקר צורת הקרבן.

**נידון | מי שקיים מצוה באופן של דיעבד
האם יכול לחזור ולעשותה לכתחילה**

הגמרא שואלת אם אין חסרון זמן לבו ביום מדוע אם הקדים מתן שמן למתן דם יחזור ויתן הרי מאי דעבד עבד.

ובשפת אמת הקשה מדוע לא יתכן ש"יחזור ויתן" בשביל לקיים המצווה לכתחילה, שקודם מתן השמן למתן הדם.

והנה, בהערתו הקצרה נגע רבינו הקדוש בסוגיא גדולה ורחבה של תיקון מצווה לכתחילה לאחר שכבר יצא ידי חובתו.

בתקופה זו אני זוכה לעסוק יחד עם בני ר' שמואל הלוי שליט"א בהכנת המאמר הכולל "יוכל לתקון" על עניין זה. ואכתוב כאן רק הנוגע באופן ישיר לקושיית השפת אמת.

דהנה, מצאנו נידון זה בדברי הלחם משנה, הלכות עבודת יוה"כ פ"ה ה"א, אם הקדים דם השעיר לדם הפר בהיכל (למ"ד שבהיכל לא נאמר חוקה לעכב, רק לפני ולפנים), האם יחזור ויזה דם השעיר או שכיון שיצא בדיעבד שוב אינו חוזר לתקנו. עיי"ש.

כמדומה שזהו המקור הראשון לנידון של תיקון מצוה לאחר שיצא בה כבר בדיעבד. והנה, מדברי הגמרא כאן משמע כהצד השני שאם יצא ידי חובתו אין טעם לחזור ולתקנו, כנראה בגלל שמאחר שיצא שוב לא יועיל במה שיעשה שוב מתן שמן.

אכן באמת יתכן לחלק בין הנושאים. כי לפעמים חובת הקדמת אחד לשני היא לצורך הכשר השני ולפעמים היא בשביל מעלת הראשון. יתכן שהגמרא בסוגייתנו הבינה שהקדמת מתן דם למתן שמן אינה בשביל להכשיר את מתן השמן, אלא בשביל חשיבות מתן הדם על מתן השמן, וכן חשיבות מתן ז' מול קה"ק למתן בהונות, ולכן כל שכבר קלקל החשיבות והקדים את המאוחר למוקדם

ציטוט | מעשה בשני אתרוגים אצל הגר"ח מבריסק

והנה, יסוד העניין מפורסם כשמועה בשם הגר"ח מבריסק, ונצטט המעשה שהיה כפי שתיאר בעל המעשה (הובא בשלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל מספר 'זכרון יצחק' שם הובא מכתב מהגאון רבי יהודה לייב דון יחיא זצ"ל תלמיד הגר"ח מבריסק וחתנו של בעל החשק שלמה זצ"ל מוילנא, דבדידיה הוה גופא דעובדא), וזה לשונו:

אכן לדברינו הנוסח קצת בסגנון אחר: מצוות הקרבנות היא להניח ממאכליו ותענוגיו ולהגישם אל ה'. לכן אין זה מתקיים אלא בדבר הראוי ל"משקה" - סעודת תענוגותיו. ממילא שפיר יש לומר שכל שיכול לאוכלו בו ביום, אינו חשוב מחוסר זמן, וממילא שפיר נחשב שנוטל מסעודתו ותענוגו ומגיש אל ה'.

**העמקה | מדוע אין חסרון משקה ישראל
מצד המ"ע להקדים העומר לאכילת חדש**

והנה, הגמרא אומרת שלמ"ד האיר מזרח מתיר אין חשש להקטיר מנחת עומר שלא לשמה, כיון שבלא"ה מותר החדש ואין בו חסרון של משקה ישראל. והקשו התוספות הרי עדיין יש מצוות עשה לא לאכול את החדש עד הביאכם קרבן אלקיכם בפועל ותירצו דאין זה מ"ע גמורה אלא מצוה מן המובחר.

וצריך להבין כוונתם וכי שייך "מצוה מן המובחר" בדיני דאורייתא. ועוד, הרי מבוואר לקמן דף פח שאפילו באיסור דרבנן שייך חסרון של "משקה ישראל" ומדוע זה גרע.

אך לפי מה שנתבאר נראה בהקדם תמיהה גדולה, איך אפשר להחשיב את מנחת העומר כדבר האסור להדיוט שהותר בו דין "משקה ישראל", הלא הדבר הוא להיפך: כל הטעם שאסור החדש להדיוט הוא משום שהוא מיועד להקרבה לגבוה, וכל שלא הקריבו לגבוה אינו יכול לאכול ממנו. אם כן, אדרבה, הוא מקיים בזה להביא "ממשקה ישראל" באופן המהודר ביותר. [וזה קשה גם לפי נוסח הקהילות יעקב הנ"ל, דאין אפשר להחשיב שהוא מביא מן הגרוע שאינו ראוי לאכילה, הרי כל מה שאינו ראוי לאכילה הוא משום שהוא צריך תחילה להביא להקב"ה]. וכן קשה על דברי הגמרא ביומא שדנה על חלב ודם משום "משקה ישראל" והרי הטעם לאיסור חלב ודם הוא משום שצריך להגישם לה'.

אך יש לבאר שאחרי שנאסרו המאכלים הללו, סוף סוף אינם ראויים לאכילה, וחל עליהם חלות איסור גמור, ומה לי בטעם האיסור.

א"כ יש לומר דכל זה שייך באיסור גמור, אבל כאשר יש מצוות עשה להקדים את הבאת העומר לאכילת ההדיוט מן החדש, הרי בזה בוודאי חוזר הטעם הנ"ל שאין כאן חסרון של "משקה ישראל" כיון שאדרבה כל האיסור-עשה לאכול מן החדש הוא בשביל להקדים את הקרבת העומר לאכילת ההדיוט. [לפי"ז אין כאן כלל גמור שמה שהוא מצוה על הגברא אין בו משום משקה ישראל, אלא דוקא כאן שכל המצוה היא להקדים את אכילת גבוה לאכילת ההדיוט, וכמו שעוררו מכך שאיסור דרבנן אוסר משום משק"י אע"פ שכל איסור דרבנן הינו על הגברא לדעת הרבה אחרונים].

והנה רבינו אלחנן ווסרמן הי"ד הקשה מדוע קרבנות יום הכיפורים כשרים הרי אינם ממשקה ישראל. לדברינו מבווארים הדברים יפה, שהרי כאשר מצווה על עינוי נפשו ואינו אוכל אלא מאכיל את המזבח,

לתקן וליטול האתרוג המהודר יותר קודם שישלים נטילת ג' המינים הנותרים - לכאורה בזה יכול לתקון.

ואם נכונים הדברים נמצא שבסוגייתנו - אילו יקדים מתן ז' (בלי מתן שמן על בהונות) למתן הדם, יכול עדיין לתקן ולתת שוב מתן ז' ואח"כ מתן שמן על מקום הדם, כיון שעדיין לא התכפר.

וכן יש לדקדק בלשון הגמרא "מאי דעבד עבד" משמע שאם לא שייך עדיין "מאי דעבד עבד" כי לא השלים עבודת השמן עדיין יכול לתקן הסדר.

נידון | האם צריך לכוון ב"איש יהודי" שלא לצאת ידי חובה

והנה יש שדקדקו להיזהר בקריאת מגילת אסתר לכוון אמירת הקהל את הפסוק "כי מרדכי היהודי" שלא לצאת בזה יד"ח, כי חששו שאם יצא יד"ח בדיעבד (כיון ששמע רובה מן הקלף) שוב לא יכול לתקן בחזרת הקורא על הפסוק שהרי כבר יצא הפסוק האחרון של המגילה.

אבל בפסוקי "איש יהודי" או "ומרדכי יצא" לא דקדקו, כי עדיין לא יצא ידי חובת קריאת מגילה ויכול לתקן בשמיעה השניה מן הקורא.

אבל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה חושש גם בפסוקי "איש יהודי" ו"ומרדכי יצא" משום שחשש שעל כל חלק וחלק מן המצוה אומרים סברת "מאי דעבד עבד" המוזכרת בגמרא כאן.

לפי"ז הוא הדין לגבי המקדים מתן ז' למתן דם כבר אינו יכול לתקן, כי את מתן ז' יצא ידי חובתו.

"עתה אספר לכת"ר במה שבדידי הוה עובדא פעם אחת קודם חג הסוכות ישבתי בחדרו של מו"ר הגאון [הגר"ח] זצ"ל והיו שם עוד אנשים ממקורביו וכו' והביאו לפני הגאון זצ"ל כמה אתרוגים יפים ומהודרים.

אמרתי לו כי אצלינו חסידי קופוסט מהדרים לקחת דוקא אתרוגי גינובא הנקראים יינווער וכו' גם החתם סופר כתב כן באו"ח סי' ר"ז, אז אמר הגאון זצ"ל הביאו לי את החת"ס, וראו כי כדברי כן הוא, אז אמר לי הגאון זצ"ל הריצו טלגרמה לאביכם כו' כי ישלח לי אתרוג יאנוועווער ועשייתו כדבריו וכו'.

למחר בבוקר החג היו לפני הגאון האתרוג שלי שלא היה מהודר כל כך ואתרוג שני מהודר ויפה מאד ושאל אותי הגאון: כשאברך עתה על נטילת לולב איזה אתרוג אקח תחלה בידי, אינני זוכר מה שהשבתי לו אך הוא לקח תחלה אחר הברכה האתרוג היפה והמהודר שהוא ספק מורכב ספק אינו מורכב ואח"כ לקח את האתרוג שאינו מהודר אך בודאי אינו מורכב, ואמר: הלא מצות אתרוג איננה דומה למצות תפילין שמצותה כל היום, שמצות האתרוג הוא רק לקיחה פעם אחת ואם אקח בידי את האתרוג שהוא בודאי כשר הלא אקיים תיכף המצוה ואח"כ כשאקח את המהודר הלא יהיה זה הידור בלי קיום מצוה כי המצוה כבר קיימתי, אבל כשאני לוקח תחילה הספק מורכב שמא הוא כשר וא"כ קיימתי מצות אתרוג בהידור גמור אולם מאחר ושמא הוא מורכב לכך אני לוקח אח"כ את האתרוג שהוא בודאי כשר ואקיים אז מצות אתרוג".

חקירה | אם הקדים מתן ז' בלא מתן בהונות למתן הדם

אכן בפשטות דברי הגר"ח נסובים באופן שכבר השלים המצווה, אבל אם לא השלים המצווה, כגון שנטל אתרוג לבדו בלא הלולב, ורוצה